

Citation style

Borzič, Adam : recension de : Petr Sláma, Nové teologie Starého zákona a dějiny, Praha : Vyšehrad, 2013, dans : Český časopis historický, 2016, 2, p. 515-517, DOI: 10.15463/rec.935269078

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Obecné

Petr SLÁMA

Nové teologie Starého zákona a dějiny

Praha, Vyšehrad 2013, 394 s.,

ISBN 978-80-7429-353-5.

Evangelický teolog Petr Sláma napsal obsáhlou knihu o novodobých přístupech ke Starému zákonu a fenoménu dějinnosti, který je biblické tradici vlastní. Slámova precizní a podrobná mapa teologických přístupů je zářmovaná tématem dějinnosti, protože dějiny jsou v židovsko-křesťanské tradici hlavním místem zjevení Boha i člověka. Jakkoli historiografii vynalezli Řekové, je specifikem biblické tradice, že jsou to právě dějinné události, které nesou duchovní význam, a nikoli abstraktní hledání řádu kosmu nebo individualizovaná niterná zbožnost.

Mapování přístupů ke Starému zákonu je v Slámově podání napínavým čtivem, kterému vůbec nepřekáží jeho svrchovaná odbornost. Nejprve se seznamujeme s recepcí starozákonních látek v tradici. První, dávno před ustavením kánonu, nalezneme v Novém zákoně. Dále pokračuje příběh Starého zákona přes jeho čtení církevními otci, kdy se od prvního významného a systematického vykladače Origena se ujímá čtení alegorické, hledání duchovního významu za historickými událostmi, odpovídající do jisté míry helénské mentalitě i filozofickým východiskům vládnoucího platonismu. Významný zvrat v četbě Starého zákona přinesl renesanční humanismus a reformace. Za-

tímco humanismus se obrátil k pramenným jazykům Bible a umožnil tak reformaci střetávat se s Písmem v původním jazykovém kontextu, samotná reformace se obracela k vlastním textům i v jejich přímém historickém podání.

Jeden ze tří protestantských principů *sola scriptura* (pouze Písmo) nadřazuje autoritu Bible nad pozdější církevní tradicí. Tento obrat podle Slámy vedl ovšem paradoxně k hledání „historické fakticity“ biblických událostí, která se začala projevovat od osvícenské epochy. Jakkoli bylo záměrem reformátorů podtrhnout „spásný význam historických událostí“ a vysvobodit biblickou látku ze subjektivních alegorizací, přispěla reformace k vzniku historicko-kritické metody čtení Bible, která v budoucnosti namnoze oťrásla původními teologickými východisky protestantismu. Následné čtení Starého zákona tak vyústilo do napětí mezi dvěma základními otázkami, které ve dvacátém století zformuloval teolog Krister Stendahl: „Co text znamenal?“ a „Co text znamená?“.

Samotnému příběhu starozákonní teologie autor předřadil podstatné intermezzo: exkurz do filozofie dějin a náčrt vztahu k historicitě jako takové. Z filozofů dějin nechal zaznít hlasům Giambattisty Vica, Georga Wilhelma Friedricha Hegela a Jana Patočky; Hegelovi byl pochopitelně věnován nejrozsáhlejší prostor. Hegelova filozofie dějin má nicméně natolik idealistické východisko, že je mu konkrétnost dějinných zápletek, jak se s nimi setkáváme v Bibli, přeci jen cizí. Sláma dále zmínil zakladatele

moderní historiografie Leopolda von Ran-ka, od kterého se vine linie zkoumání historických pramenů, resp. marxistické pojetí dějin coby „sociálních fakt“. A příběh dějin má i své trhliny, švy, respektive odpůrce: letmo se tu seznamujeme s Popperovou kritikou historicismu, s jazykovým obratem strukturalistické teorie, s Foucaultovým odmítnutím kontinuity dějin. Nejvíce prostoru je v této části knihy věnováno Paulu Ricouerovi, jehož hermeneutický přístup k dějinám, v němž se nevyklučuje „racionalita dějiného vyprávění a racionalita vyprávění“, je Slámovi zřejmě blízký.

Teprve po tomto úvodu se Sláma věnoval vlastním dějinám starozákonní teologie. Na omezené ploše tohoto příspěvku není možné zmínit všechny autory, kterými se zabýval. Naznačme alespoň hlavní tendence na třech vybraných postavách. Příběh začíná Georgem Lorenzem Bauerem (1755–1806), jehož dílo určilo ráz starozákonního bádání v devatenáctém století. Tento myslitel biblické knihy vetkává do obecných dějin náboženství. Sláma si kriticky všiml, že starozákonní látka je u Bauera hodnocena z naivně osvícenských pozic, zdůrazňujících pokrok a abstraktní náboženské pravdy. Toto odžidovštění mělo ovšem ve dvacátém století děsivé následky a projevilo se i v nechvalně proslulém „německém křesťanství“.

Významný prostor autor pochopitelně věnoval lutherskému starozákonníkovvi a orientalistovi Juliovi Wellhausenovi (1844–1918), učenci, který je otcem teorie pramenů, zkoumající historický vznik jednotlivých vrstev Starého zákona a starších ústně tradovaných či písemných zdrojů, z nichž čerpali starozákonní autoři. Sláma si u tohoto učence, který v mnohém předběhl svoji dobu a mohutně ovlivnil další

starozákonní bádání, všiml, jak nesnadně v něm koexistoval historik a německou romantikou ovlivněný myslitel, hledající syrovou podobu náboženství. Odkaz Wellhausena tak zůstává nejenodznačný. Třetí velkou postavou, která si zaslouží zmínku, je heidelberský teolog Gerhard von Rad (1901–1971). Byl to právě on, kdo poznamenal nejsilnější teologii Starého zákona ve dvacátém století. Rad spíše než aby zkoumal reálné chronologické dějiny, se zaměřil na teologický koncept, který je za nimi skryt. Proto také zformuloval své pojetí „malých dějinných kréd“, osnov vyprávějících, jak Bůh vysvobodil Izrael. Jakkoli se Sláma s Radovou teologií vyrovnal kriticky a nechal zaznít jeho kritiky, je patrné, že je mu Radova koncepce blízká.

Sláma v knize zkoumal výchozí linii – vztah starozákonních bádání k dějinám z různých perspektiv. Čtenář se v ní dočte o vztahu Sigmunda Freuda ke Starému zákonu, výrazný prostor byl poskytnut i katolické teologii Starého zákona s jejími specifiky. A slovo dostala i židovská strana, která se s křesťanským konceptem dějinnosti pochopitelně v mnohém rozchází. Dějinnost, která moderně dominovala, se pak v postmoderně dočkala od řady teologů výtek: Sláma představil i tyto koncepce. I dávná osvícenská linie bádání, spojující Starý zákon s dějinami náboženství, se opět vrátila na scénu: např. u pozoruhodného teologa Marka Smithe, který odvážně srovnává vývoj izraelské tradice (proměny jejího teologického konceptu v závislosti na kolonizaci) se současnou situací, kdy se moderní Západ konfrontuje na svých periferiích s jinými náboženskými tradicemi. Je zde naznačeno, že současná podoba monoteismu nemusí být definitivní, protože právě neustálé přeformulovávání biblické látky je

integrálním výrazem náboženských dějin a skutečnou legitimitu má vždy jen verze poslední.

V závěru knihy se autor přihlásil spíše k vnitřnímu čtení Starého zákona, které se pokouší naslouchat vlastnímu příběhu Bible, aniž je zde vyloučena znalost historického kontextu. Tedy k čtení očima (poučené) víry. A takové je konečně i jeho čtení dějin starozákonní teologie.

Adam Borzič

Středověk

Pavel Otmar KRAFL

Ecclesia in Glac frequencius a Christi fidelibus visitetur. Kapitoly z dějin kladské kanonie v době předhusitské

Brno, Masarykova univerzita 2015, 198 s., ISBN 978-80-210-7891-8.

Publikace, zaměřená na vybrané otázky z dějin kladského kláštera, je rozdělena na dvě části. V první autor seznamuje s názvoslovím užívaným v souvislosti s řádem řeholních kanovníků a upozorňuje na terminologické nuance v literatuře (poukazuje na nutnost sjednocení terminologie a potřebu upustit od užívání některých nevhodných pojmů, které se mezi sebou mylně zaměňují). Následuje přehled bádání o kláštřích řeholních kanovníků sv. Augustina v německých zemích, v Polsku, v Čechách a na Moravě.

Druhá část knihy obsahuje sedm kapitol, které reflektují dějiny kladského kláštera v předhusitské době. První kapitola pojednává o počátcích kladské kanonie a založení kladského kláštera. V následující kapitole se autor věnuje farním kostelům, inkorporovaným kladskému klášteru. Čtenář je

seznámen s výkladem pojmu inkorporace i s jejím vlastním procesem a se souvisejícími písemnostmi. Krafl předkládá zjištění, že kladskému klášteru byl v předmětném období inkorporován kostel pouze dvakrát, stejně jako klášteru lanškrounskému. S počtem inkorporací tak obě instituce zaostávají za klášterem roudnickým, kterému bylo vtěleno kostelů šest.

Ve třetí kapitole jsou představeny písemnosti, které se týkají voleb a rezignací proboštů kladské kanonie. Autor poukazuje na význam klášterní kroniky, která je důležitým zdrojem informací pro dějiny kanonie. Výklad doprovází edice prezentační listiny o volbě kladského probošta z roku 1413. Čtvrtá kapitola je zaměřena na otázku personálního složení kladského kláštera. K textu je připojena tabulka s přehledem prokázaných členů konventu v Kladsku. Pátá kapitola se zabývá právním vztahem kladského kláštera k vesnici Kostomlaty pod Řípem. Ke kapitole náleží edice listin týkajících se Kostomlat, uložených v archivu kladského kláštera. Šestou kapitolu vyplňuje edice odpustkových listin z kláštera v Kladsku. Edici je předsazen vlastní výklad. V poslední kapitole se autor zabývá okolnostmi přijetí Mikuláška Jindřichova z Kladska za člena kladského kláštera.

Na závěr publikace je připojen rozsáhlý přehled použitých pramenů a literatury, seznam zkratk, jmenný a místní rejstřík a resumé v angličtině. Anotovaná publikace přináší cenné informace o dějinách kladské kanonie na počátku 15. století. Vzhledem k interdisciplinaritě tématu lze předpokládat, že zaujme také právní historiky, případně odborníky z historie příbuzných oborů.

Lenka Šmídová Malářová

